

Гораль Ліліана Тарасівна¹
Метошоп Ірина Михайлівна¹
Степанюк Ольга Сергіївна¹
Іванов Олександр Васильович¹

СТРУКТУРА ВЛАСНОСТІ В РОЗПОДІЛЬНИХ ГАЗОВИХ МЕРЕЖАХ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА РОЗМІР ТАРИФУ ТРАНСПОРТУВАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ

¹Івано-Франківський університет нафти і газу

Анотація: У дослідженні розглянуто зміну структури ринку транспортування природного газу до населення, визначено фактори впливу та проблемні моменти у формуванні тарифу на доставку газу, проведений взаємозв'язок між формуванням тарифу та часткою вкладених коштів населенням у газорозподільну мережу та визначено її вплив на формування тарифу. Визначені основні шляхи вирішення даної проблеми.

Ключові слова: ринок газу, тариф, частка власності, амортизація, доставка газу.

Abstract: The research examines the change in the structure of the natural gas transportation market to the population, determines the influencing factors and problematic points in the formation of the tariff for gas delivery, conducts the relationship between the formation of the tariff and the share of funds invested by the population in the gas distribution network, and determines its influence on the formation of the tariff. The main ways of solving this problem are defined.

Keywords: gas market, tariff, ownership share, depreciation, gas delivery.

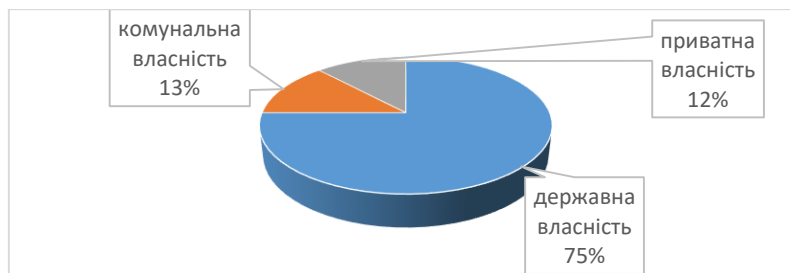
Формування тарифів на доставку газу до населення є важливим завданням, яке впливає на соціальні, економічні та енергетичні аспекти життя суспільства. З одного боку тарифи повинні бути доступними для всіх верств суспільства, забезпечуючи належний рівень життя населення, з іншого боку забезпечувати стимулювання інвестицій у розвиток та модернізацію газової інфраструктури, що покращуватиме її надійність та ефективність та забезпечуватиме енергетичну безпеку. Нажаль, дана проблематика, яка жваво обговорюється у суспільстві, мало розглядається науковцями. Наукові дослідження з цього питання є у працях Л. Гораль [1,2], В. Шийко [3], І. Метошоп [1,2,3], О. Столяр [4], В. Бабенко, В. Омельченко [5].

Як відомо з 1 серпня 2020 року, в Україні втратила чинність норма, що стосувалася спеціальних обов'язків учасників ринку щодо постачання газу населенню (PSO), і розпочав діяти повноцінний ринок газу для домогосподарств. До недавнього часу на ринку газу для домогосподарств діяла структура постачальників, яких можна розділити на чотири умовні категорії, а саме облгази-збути, пов'язані з відповідними операторами ГРМ, які були природними монополіями і складала близько 70%; НАК «Нафтогаз України», який спершу постачав газ операторам ГРМ, оскільки має своє джерело газу (ПАТ «Укргазвидобування», яка видобуває близько 70% газу в країні), а з моменту запровадження ринку газу самостійно почав постачати газ і для населення; незалежні постачальники та постачальники електроенергії, пов'язані з операторами систем розподілу електроенергії (ОСР, обленерго), які також постачають природний газ.

До 2024 року структура ринку доставки газу до приватних домогосподарств суттєво змінилась і станом на початок 2024 року розподіл ринку є таким (рис.1.).

Тобто ми спостерігаємо переформування монополістичного становлення частки ринку доставки газу до споживача з приватного до державного сектору, де станом на 2024 рік, близько 75 % газорозподільних мереж перебувають у власності держави, і лише 25 % у комунальній та приватній власності. Монополізація з боку держави у подальшому може мати також свої негативні наслідки,

оскільки встановлені тарифи не можуть стимулювати конкуренцію на ринку газопостачання, що не сприятиме покращенню якості послуг та зниженню цін.



*Джерело: побудовано авторами на основі [6,7].

Рис.1. Частка власності на ринку доставки газу.

Не дивлячись на перерозподіл ринку постачання газу до приватних домогосподарств, проблемні питання формування тарифів на розподіл газу досі залишаються неврегульованими. Зокрема, залишаються невирішеними проблеми з власністю на газорозподільні системи та їх експлуатацією, які потребують уваги влади та розробки ефективніших механізмів регулювання, щоб забезпечити інтереси населення та належне функціонування газового сектору.

Так, згідно з Кодексом газорозподільних систем [8], експлуатацію газорозподільних систем можуть здійснювати лише Оператори ГРМ. При цьому власники газових мереж, які не є Операторами ГРМ, зобов'язані укласти договори про експлуатацію або передати свої мережі на баланс Оператору ГРМ. Як відомо більшість газопроводів низького тиску, які населення проклало до своїх будинків за власні кошти, змушені передати безоплатно на баланс Оператору ГРМ, поставивши ці активи на баланс, Оператори ГРМ нараховують амортизацію на їх відшкодування, а також їхнє технічне обслуговування. У подальшому ці витрати включають у ціну транспортування, яку доводиться сплачувати тому ж населенню за доставку газу. Така ситуація створює додаткову напругу у суспільстві, оскільки цей процес передачі та експлуатації газових мереж не враховує інтереси народних інвесторів.

Для вирішення цих питань, на нашу думку, влада має розробити чіткі правила і норми, що стосуються власності на газорозподільні системи та їх експлуатацію з урахуванням внеску громадян, що може відобразитись у тарифах за доставку газу. Зокрема, вважаємо, що слід внести зміни у Кодекс де зобов'язати Оператора ГРМ вказувати частку газопроводів переданих населенням на їх баланс. Звісно ж тепер це буде зробити важко, оскільки як ми вказували раніше частка ринку державної і приватної власності неодноразово змінювалась упродовж 25 останніх років і відновити документацію буде вкрай важко.

Прослідкуємо взаємозв'язок між тарифом та амортизацією. Зокрема амортизація газорозподільних газопроводів відводів по ділянці Ходачків у ПрАТ «Тернопільгаз» за 10 років склала 175166,46 грн, а протранспортованого газу 9656,825 тис.м³, отже на кожен тисячу кубометрів протранспортованого газу припадає 18,14 грн відамортизованих коштів за газорозподільні мережі. Припустимо, що частка газопроводів, які були передані населенням на баланс ПрАТ складає 1%. Таким чином із 0,18 грн відамортизованих коштів належить громадянам, які проклали газорозподільні мережі до своїх домівок, а отже тариф за транспортування вже повинен бути зменшений на цю суму.

За даними Івано-Франківського оператора ГРМ прослідкуємо частку приватної власності, що передана на баланс підприємства (рис.2.).

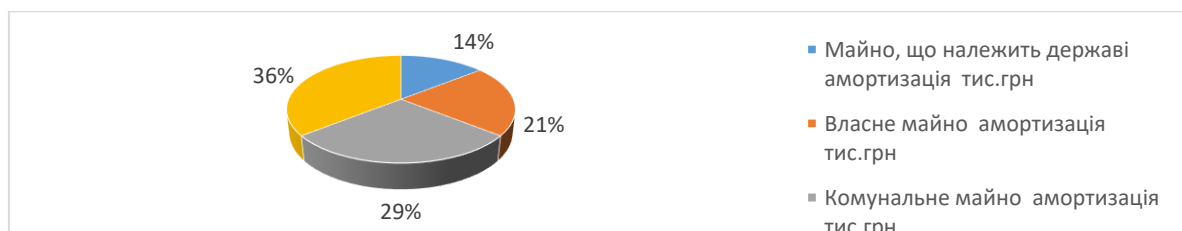


Рис.2. Частка амортизації вводів дворових, які є на балансі (в обслуговуванні підприємства) за формами власності.

Отже, частка амортизації нарахована Оператором ГРМ на вводи дворові, які були передані громадянами на баланс підприємства складає 21%, а отже опираючись на попередні розрахунки їх величина у тарифі на транспортування складає 3,78 грн/1000 м³.

Окрім вводів дворових на балансі підприємств є також інші активи передані як населенням так і комунальними підприємствами, зокрема такі як газорегуляторні пункти, шафові регуляторні пункти газу, установки електрохімічного захисту від корозії, прилади діагностики і обстеження систем газопостачання, колодязі, засувки, будинкові регулятори тиску, системи телемеханіки тощо.

Таким чином, підсумовуючи сказане слід зазначити що дане питання потребує проведення подальших досліджень для забезпечення науково-обґрунтованих рішень та рекомендацій, а також політичних рішень з боку держави щодо виокремлення майна безкоштовно переданого на баланс Операторів ГРМ для врегулювання питання формування тарифів на доставку природного газу до кінцевого споживача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Гораль, Л., Метошоп, І., Чернова, О., & Корнієнко, А. (2023). Архітектурно-технічний вплив газових мереж на величину тарифу на послуги з розподілу природного газу. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, (5), 3–9. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/3d86f58c-dbc2-4339-b43d-3f67a4e590ca/content>
2. Iryna Metoshop, Oleksandra-Anna Metoshop. The impact of tariff formation on the sustainable development of the gas sector of Ukraine. *Philosophy, economics and law review*. Volume 3, no. 2, 2023. С. 89-102. DOI 10.31733/2786-491X-2023-2-89-103.
3. Гораль Л. Т., Метошоп І.М., Олійник А. П., Шийко В. І. Дослідження залежності макроекономічної стабільності від змін ринку природного газу. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції*, 17 травня 2023р. м. Полтава. <https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/events/conf/2023/vii-ebdrp/zbirnik-2023.pdf>.
4. Столяр О. О. Удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Івано-Франківськ. 2021. 183с. URL: <https://bit.ly/44I18hi>.
5. Омельченко В. Досвід запровадження стимулюючих тарифів в енергетиці серед провідних країн Європи. Центр Разумкова. 28.09.2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/dosvid-vprovadzhenniastymuliuiuchogo-taryfoutvorennia-v-sektori-energetyky-sered-providnykhievropeiskykh-krain>.
6. Доступ до правди. URL: https://dostup.org.ua/request/komunalni_shakhrayi.
7. Результати моніторингу функціонування ринку природного газу за II квартал 2023 року. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: https://www.nerc.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/Sfery_Gaz/Monitoring_rynku_gaz/2023/monitoryng_gaz_II-2023_.pdf
8. Кодекс газорозподільних систем. Постанова №2494 від 30.09.2015 у редакції від 07.12.2023. URL: [Про затвердження Кодексу газоро... | від 30.09.2015 № 2494 \(rada.gov.ua\)](https://rada.gov.ua/ua/legislation/acts/2494).

Гораль Ліліана Тарасівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів обліку та оподаткування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: liliana.goral@gmail.com

Метошоп Ірина Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної економіки, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: metoshop07@ukr.net

Степанюк Ольга Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: olha.stepaniuk@nung.edu.ua

Іванов Олександр Васильович, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри транспортування енергоносіїв, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: ol.ivanov@nung.edu.ua